

Ellenzél – a budakeszi templom

Építészörökben közhelynek számít, hogy egy-egy épület nyers vázként gyakran szebb, erőteljesebb, kifejezőbb, mint befejezve. A kortárs építészeti esztétikában a vakolatlan felület, a betonozás látható textúrája önálló értékkel bíró effekt, amelyet Japánban, Hollandiában, Spanyolországban gyakran alkalmaznak. Nem öncélú formai játék, hanem önálló, sajátos jelentéssel bíró, választott hatáselem.

Mostanában adják át a híveknek Budakeszi új református templomát, amelyet a harmincas nemzedék egyik kiválósága, A mesteriskolás Basa Péter pályázati nyertesként öt esztendeje tervezett. A templom kialakulását régóta figyelem, és most, amikor újra felkerestem, úgy tűnt, az épületet láttam már szebbnek is. Ebben a benyomásban pedig mindenekelőtt a főtömeg bevakolásának és lefestésének hatása játszott szerepet.

A falun átvezető főút felé ívelő templomfal mai, vakolt formája puhább, konformistább, ezért kevésbé markáns, mint nyers betonfala volt. A fehérre festett, a vakolattól valamiféle húsos felhámmal bővített tömeg másfajta viszonyra lép az üveggel és a fával. A sűrű fallal közösen még egyenértékű minőségek hármását képezték, a vakolat megjelenése hierarchiát képezett közöttük: mégpedig (az építészeti értékcsaládi házakról idevándorolt) vakolt-festett fal áll e sor elején, a nemesen tiszta fa, majd a fém-mel keretezett üveg előtt. A vakolás vagy nem vakolás kérdése banális részletkérdésnek is tűnhet. A konformista megoldás azonban szerintem ebben az esetben az egyház építetési szerepének határait világítja rá, és arra a konfliktusra, amely általában a gyülekezetek konzervatív ízlése és az építetési hagyományosan progresszív szerepe között fennáll.

Évszázadokon át az egyházak vállalták az építetési formai újításának, megújuló megoldásainak fölépítését. A XIX. század múltba feledkező regresszivitásának máig húzó hatása a mai templom-építkezések zöme a középkor meghittségét keresi romantikusan. Olyan megoldások pedig, amelyek korunk építészeti-technológiai lehetőségeinek kihasználásával, a modernitásban kialakult új formai konvenciók ismeretében keresik a gyülekezeti élet bensőségességének formáit, minálunk ritka kivételnek számítanak. Basa Péter temploma is csupa innováció, merészség. Szárnyalását sáros pányvák fogják a földhöz. Természetesen fontos a gyülekezet szava, alapvető igény, hogy a templom használói szeretni tudják azt a helyet, ahol majd nap mint nap közösségi hitéletük zajlik. Értékítéletükben, a tervezői elképzelések kapcsán megfogalmazott véleményükben talán a hagyomány is érvényre jut. Ilyen esetben azonban az volna szerencsés, ha az építetési egyház képviselője kellő felvilágosodással, akár a kortárs protestáns építetési ismeretnek vértézetével állna ki az építetési koncepció mellett.

A rendszerváltozás óta eltelt évtized

Vakolatlanul szebb volt

TEKNÓS MIKLÓS FELVÉTELE

alatt mintegy kétszáz templom épült Magyarországon, többségüket a katolikus egyház emelte. Közöttük, elsősorban a görög katolikus egyház templomainak letisztuló, azonosságát, kort és liturgiai sajátosságokat kifejező építetést csiszolódik. A modern protestáns egyházi építetseten belül azonban nem alakult ki olyan helyi kánon, szokásrend, amely közös sorba rendezné a felekezetek templomait.

Finnországban, ahol sok evangélikus templom születik napjainkban is, az áhítattal teli, de funkcionális terek kialakításában rengeteg magas színvonalú példa vált világszerte ismertté. A Siren házaspár apró kápolnája Otaniemiben, amelynek oltár mögötti üvegfala az erdőre néz, és az erdő fái közé, a váltakozó évszakok prédájául állított oltárkeresztre. Nem messze onnan, Ruuzuvouri drasztikusan üres, már-már raktárra emlékeztető belsejű nyers temploma, amelyben csupán egyetlen ismétlődő vízcsapp csem-

pész metafizikus áhítatot, transzcendenciát a térbe. De persze hosszan sorolható még Juha Laiviska, Timo Pentile vagy a nagy Aalto-ellenpont Raima Pietile templomépítetsetének példatára.

Basa Péter református temploma a finn építetset szellemiségének sorozatához kötődik, ám céljait olyan közegben valósíthatta meg, amelynek nincs közvetlen kulturális kapcsolódása a kortárs templomépítetset vonatkozásai pontjaihoz. Ez feloldhatatlan feszültség, amelynek hol egy épület, hol egy, a templomát idegennek érző közösség csik áldozatát. Hiába tehát, hogy az új templom szellemes konstrukciós ötlettel alakult ki, hiába, hogy a fával burkolt homlokzat felvillant egy keveset a szándék értékeiből, a végeredmény mégis felemás – a kompromisszumok nyomát viseli magán.

Bojár Iván András
az Octogon folyóirat
építetsetkritikai műhelyének vezetője

Schulek Frigyes mozgalmas hétvégéje

„1871. évi Június 25-iki nap emlékéül.” Ennyi áll csak a fénykép alatt, meg az öt férfi lendületesen odakanyarított aláírása. Közülük ma a legismertebb Schulek Frigyes neve, aki jobbról a másodikiként feszít a papírmásé szikladarabon. Ritka becsü portré, hiszen könyvek-ből minduntalan a Mátvás-templomot, a

Halászbástyát rég a háta mögött tudó, pápaszemes, fehér szakállú professzor képe néz vissza ránk. Itt azonban még csak harmincéves, pályája elején áll.

Vajon mi történhetett azon a bizonyos júniusi vasárnapon? A képen szereplők ruházata elárulja, hogy sportemberek tértek be Borsos és Doctor Erzsébet téri

műtermébe. A lapok apró betűs rovatait átböngészve pedig az is kiderül, hogy június 25-én evezőverseny volt a Dunán. A Nemzeti Hajós Egylet regattájának fődjét egy „jól trainírozott újoncz-crew” nyerte meg a „Magyar” nevű a négyezőssel. A sportrovat a csapatból csak Rác Gyula nevét említi, az egyetlen tapasztalt hajóst a kezdők csapatában, a kormányost, akinek „nagy bravúrral” végbevit fordulója eldöntötte a viadalt. Ennyi elég a kép azonosításához. Ő áll ott középen, kezéből ellenzőt formálva most is a kulisszákon túli láthatárt vigyázza. Lám, mit tesz a rutin! Az expozíciót kissé bambán átvészelt ifjonok közül egyedül ő tudja, igazi sportmannek mint állik viselkednie a kamera előtt ilyen siker után.

Schulek Frigyes 1871 és 1873 között tartja számon az evezőklub annalesa. Egy másik tagnévsorból az is megtudható, hogy a csónakházak mellett a Nemzeti Torna- és Tüzoltóegylet Ősz (Szentkirályi) utcai palotáját is látogatta. A ma is működő tornacsarnokban akkoriban együtt gimnasztikázott a származás és a pénz arisztokráciája a pesti lateinerek és a vezető közhivatalnokok színe-javával. Ha Schulek az összes egyleti kötelességének eleget tett, akkor az a bizonyos júniusi hétvégéje ugyancsak bővelkedhetett férfi-as próbatételekben. Ugyanis szombaton avatták fel ünnepélyesen a tornacsarnok nyári helyiségét, ami nyilván némi áldomással járt. Másnap regatta a vízen, amit aztán számos pohárköszöntővel kísért „barátságos lakoma” követett a Margitszigeten, mely után – idézzük az újsághíradást –, „a társaság a legvígabb hangulatban oszlott szét”.

Sándor P. Tibor

FORRÁS: MAGYAR ÉPÍTETSETTÖRTÉNETI MÚZEUM

ANNO 1935 Hajrá, Fradi...

Bálint György tollából közölt megrendítő szeméttelapi beszámolót a Pesti Napló január 13-án: „Színes, mozgalmas látvány lehetett az a több százfőnyi tömeg, mely egy veszekedett hideg téli hajnalon negyven pengő után kutatót a Schlick-telep hulladékai között. (...) az angyalföldi tömegakció, mely egy vakmerő váciúti kalóz elejtett negyven pengőjét szerette volna kiadni (...) A negyven pengő titka máig sem oldódott meg. A szemét mélyén rejtőz kincs bizonyára sokáig foglalkoztatja még a heves vérmérsékletű és kalandvágyó munkanélküli napszámok és állástalan diplomások fantáziáját. A megoldást senki sem tudja, legkevésbé maga a kalóz, aki egy drámaian romantikus pillanatban egy üveg tintával öntötte le a váciúti postahivatal tisztviselőjét és nagymennyiségű bankjegyet felragadvá tovairamodott, hogy pár perccel később, éhségtől és izgalomtól reszkető lábbal, gödörbe botoljon és üldözőinek karjaiba essen. Mindent megtaláltak nála, negyven pengő híján. (...) Sokszázán indultak el a szemétre és valamennyien sejtették, hogy egyikük sem találhatja meg a kincset úgy, hogy a többiek figyelmét elkerülje. A negyven pengőt el kellett volna osztaniok, ha megtalálják; lehet, hogy igen apró részekre is. De ez nem riasztott vissza senkit. Egy pengőből napokig tud egy család levest főzni az angyalföldi haciendákon.”

Pénzről szólt a Kamarai Közölny február 14-i számának híre is: „A Budapest-nagyvásártelapi kereskedők egy csoportja azzal a panasszal fordult kamaránkhoz, hogy a nagyvásártelpekre érkező vasúti szállítmányok után már 12 órai állás elmultával kocsiálláspénzt kell fizetni és kérte kamaránkat, hogy a kocsiálláspénzmentes idő meghosszabbítása érdekében az Államvasutak igazgatóságánál eljárjunk. (...) a Magyar Királyi Államvasutak igazgatósága elfogadta azokat az indokokat, amelyeket kamaránk a kocsiálláspénzmentes idő meghosszabbítása mellett felhozott és átiratban értesített bennünket, hogy a nagyvásártelpepi vasúti szállítmányok kocsiálláspénzmentes idejét 12 órától 19 órára emelte fel, ha a 12 órai határidő este 7 óra előtt jár le.”

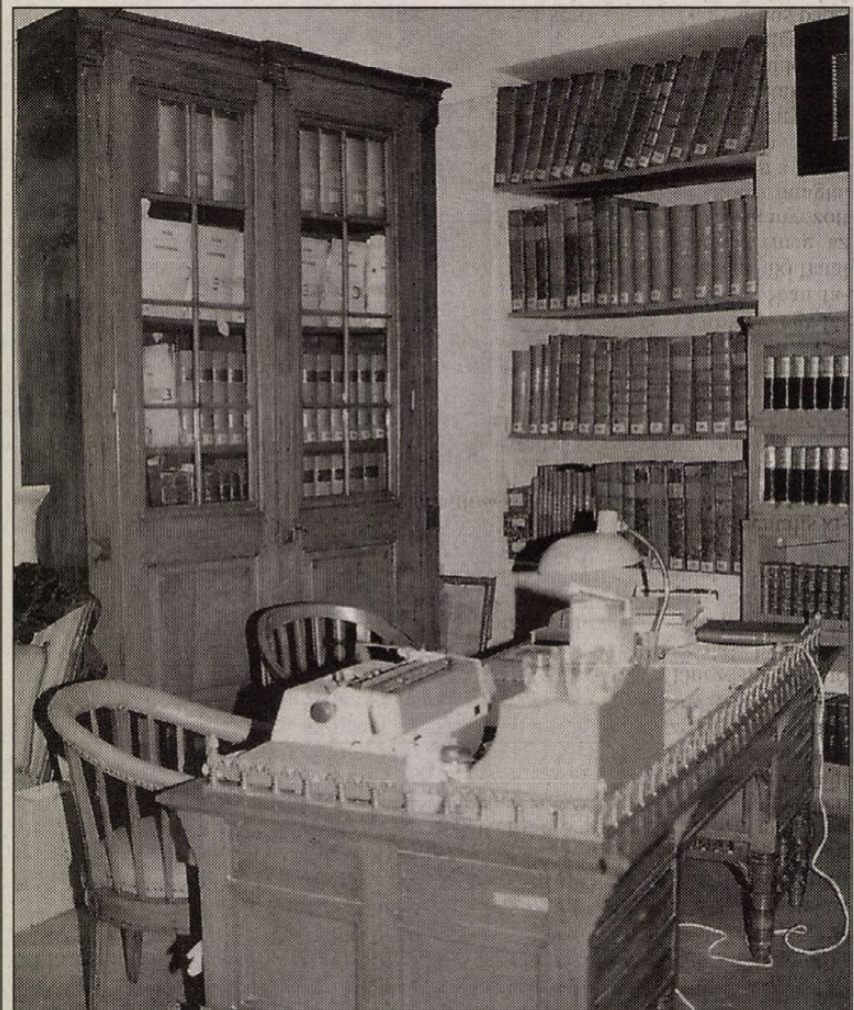
Dicsőséges FTC-múltat és FTC-jelentéket meg a Kis Újság június 23-án: „Szombaton délután példátlanul izgalmas

és idegekre menő harcban adta vissza a Ferencváros Róma csapatának a mult város napi 3:1 arányú vereséget. A Ferencváros régi nagy multjára emlékeztető stílusban játszott... Az üllőiúti pályán 12 ezer néző előtt Pfützner cseh bíró sípjelére indult meg a nagy küzdelem. Már az első percben Toldy gólt rúg, amit a bíró lesállítás miatt nem adott meg. A Ferencváros állandóan támad. Sárosi, majd Toldy biztos gólhelyzeteit hártja el a vakmerő olasz kapus. Fel-felzúg a lelkes tömeg biztatása: Hajrá, Fradi... Hajrá, Fradi... Kiss lövését párdúcugrással védi az olasz kapus. A 23-ik percben az egyik olasz védőjátékos kézzel fogta meg a labdát, amiért a bíró 11-es büntetőt ítél. Sárosi a közönség egetverő örömmujongása közben hálóbá rúgja a labdát – 1:0! A 31-ik percben Tánccs beadásából Sárosi védhetetlenül gurítja ismét az olasz kapuba a labdát – 2:0! Tetőfokra hág az izgalom, most már 3:3 az egyesített eredmény. A 39-ik percnél tart a játék, amikor Tánccsot a büntető területen belül támadja az olasz balhátvéd és amikor a fúrge jobbszélső eszik, bele is rúg. Újabb 11-es, amelyet Sárosi ismét rendeltetési helyére juttat (3:0!) [A meccs végeredménye: 8:0 lett.]

A Nemzeti Múzeum monumentális kiállításáról ír május 18-án a Magyar Hírlap: „A terem közepén rodostói emlékek. Aranyozott fekete ruhafoszlyák – kegyelettel nézzük –, Rákóczi szembője volt ez. Aranyhímzéses ing – ezt is a nagy fejedelem viselte. Ezüstveretes szablya – XIV. Lajos, a Napkirály ajándékozta ezt Rákóczinak. A sarokban egy faragott színes karosszék. Rodostóban faragta ezt a száműzött fejedelem, aki fiatal korában a kolostorban tanulta meg az esztergályos mesterséget. Két aranyozott gyertyatartó – ezeket is Rákóczi faragta. Minő keserveket fojthatott ebben a pepecselő munkába a nagy fejedelem... XIV. Lajos kézirata Colbert ellenjeggyével. »Kedves rokon« – így szólította Rákóczit a Napkirály. Nagy Péter sajátkezű levele, titkos, diplomatikus válasz a fejedelem segítségét kérő soraira. Nagy árkus papírosan aranyozott cikornyák: tatárnyelvi levél. A krimi tatár kán írta és tudatja ebben Rákóczival, hogy a szultán hozzájárulása nélkül nem adhat segítséget.”

D. Gy.

A Károlyi-levelvtár sorsa

A régi bútorok eredeti helyükre kerülnek

CZIKELYNÉ NAGY ERIKA FELVÉTELE

A Károlyi család levelvtára egyike a történelem viharai ellenére szépen megőrzött családi okmánytáraknak. Kincsei, oklevelei külön kötetekben is megjelene a század elején. Háromszáz folyómternyi iratanyaga tavalyig a Szentkirályi utca 35-ben volt hozzáférhető, ahol még a múlt századi levelvtári berendezések is megmaradtak. Az épületet azonban fel kellett újítani, mert fűtése, elektromos rendszer teljesen elavult: a heti egy kutatónapon kabátban dolgoztak a kutatók.

A Károlyi-levelvtár anyagát átköltöztették az Országos Levelvtárba, a műemléki jelentőségű, múlt századi bútorzatot pedig restaurálásra ítélték, melynek kivitelezésére pályázatot írtak ki. A felújított berendezés azonban nem a Szentkirályi utcába kerül vissza, hanem a Kecskeméti utcai Károlyi-palotába, ahol most a Petőfi Irodalmi Múzeum működik. A levelvtár ugyanis eredetileg itt volt, csupán 1916-ban, az első világháború alatt költöztették át berendezésével együtt a Szentkirályi utcai bérpalotába, ahol akkor a Károlyi családot ellátó személyzet lakott, s ahol egy lakást foglalt el a beköltöző levelvtár. Most tehát a bútorok az eredeti helyükre kerülnek, de immár az iratok nélkül. A Szentkirályi utcai helyiségekben, ha a műszaki felújítás befejeződik, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár védett állománya kap helyet.

Cs. E.